

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยิ่งย่น เพราะการศึกษาทำให้มนุษย์เติบโตอย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี คนเก่ง สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (กรมวิชาการ, 2546) และในปัจจุบันจะพบว่าอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์และความรู้ไร้พรมแดนได้แพร่กระจายและขยายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็วและไร้ขีดจำกัด อีกทั้งความเจริญทางด้านวิชาการทำให้วิทยาการใหม่ๆ เกิดขึ้น และสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ได้ถูกคิดค้นขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกแก่คนในสังคมอย่างมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมซึ่งนำไปสู่สังคมสารสนเทศหรือสังคมข้อมูลข่าวสาร การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงชีวิตและการปรับตัวของคนในสังคม ต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวทางด้านหลักสูตรการเรียนการสอนของสถานศึกษา และส่งผลเป็นลูกโซ่ต่อไปถึงปัญหาการเรียนการสอน การเลือกโปรแกรมและการทำความเข้าใจกับเนื้อหาสาระใหม่ๆ ของนักเรียน ความรุนแรงและความสลับซับซ้อนของปัญหาเหล่านี้มีมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (นิคม ทาแดง และ คณะ, 2545) ทำให้ครูมีความจำเป็นต้องหาวิธีปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาและเพิ่มศักยภาพคนให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ และมีโอกาสเข้าสู่ความรู้พื้นฐานและฐานข้อมูลเพื่อสร้างความรู้ใหม่ อันจะทำให้คนสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมอันเป็นสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based society) ที่ใช้ความรู้เป็นฐานในการก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนา ซึ่งคนเป็นสมาชิกที่สำคัญที่สุดของสังคมในการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาประเทศคือ 1) เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชากรและความเข้มแข็งทางสังคม 2) เพื่อเป็นประโยชน์และแข่งขันได้ในทางเศรษฐกิจ และ 3) เพื่ออนุรักษ์การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ (ศ.น.พ เกษม วัฒนชัย, 2544; สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

นอกจากนี้แล้วเยาวชนและทุกคนในประเทศต้องใฝ่รู้ ใฝ่เรียนและหมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต เพื่อให้ทันต่อกระแสของการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก สาระที่สำคัญของกระบวนการปฏิรูปการศึกษา คือการปฏิรูปการเรียนรู้ซึ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีกลไกที่สำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือครูผู้สอน (วิจิตร ศรีตะอำน, 2543; ประเวศ วะสี, 2544) ครูจะต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและมุมมองของตนเองเพื่อให้ก้าวทันกับการปรับเปลี่ยนของสังคม และความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก่อให้เกิดข้อมูล ข่าวสาร

และความรู้ใหม่มากมาย อันเป็นสัญลักษณ์ของยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้และทักษะที่หลากหลาย มีการศึกษาและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีทักษะการแสวงหาความรู้และการบริโภคข่าวสารอย่างชาญฉลาด และการเรียนรู้จะต้องเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต จึงมีความจำเป็น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงความรู้และทักษะที่ก้าวหน้าได้ด้วยตัวเอง เพราะปัจจุบันนี้การเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้นแต่แหล่งของความรู้และการเรียนรู้มีอยู่ทั่วไป และครูไม่ใช่ผู้เดียวเท่านั้นที่รู้ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน แต่การเรียนการสอนและการแก้ปัญหาจะต้องเป็นแบบร่วมมือระหว่างครู ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรลุเป้าหมายที่สำคัญคือการพัฒนาระบบการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างเต็มตามศักยภาพ (ประเวศ วะสี, 2543) อันเป็นแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาตามหมวดที่ 4 มาตรา 22 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ต้องจัดการศึกษาโดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองและถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด (ประเวศ วะสี, 2543)

วิธีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูที่ดีวิธีหนึ่งคือการทำวิจัยในงานที่ตนเองทำอยู่ ซึ่งได้แก่การสอน และการทำวิจัยเกี่ยวกับงานสอนที่ดีก็คือ การทำวิจัยในชั้นเรียน ประเด็นนี้จึงได้รับการบรรจุไว้ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 24 และ มาตรา 30 ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับการนำผลการวิจัยไปพัฒนาการเรียนการสอน โดยกำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ ซึ่งสถานศึกษาควรพัฒนาระบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ โดยการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ

จากการศึกษาของ ลัดดา คำพลงาม (2540) พบว่า กระบวนการและผลของการวิจัยปฏิบัติการใน ชั้นเรียน ทำให้ครูนักวิจัยมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ดังนี้ (1) เป็นผู้ร่วมเรียนรู้กับศิษย์ และเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ (2) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (3) มีความยืดหยุ่นทั้งเนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียน (4) เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด กิจกรรมการเรียนการสอน (5) มีความเข้าใจนักเรียนมาก ยิ่งขึ้นทั้งในด้านปัญหาและพฤติกรรมของนักเรียน อันนำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน (6) การให้คำ แนะนำ และส่งเสริมนักเรียนได้ตรงตามความต้องการและความสามารถ และจากการศึกษาของ บุญยาพร จิมพลอย(2544) ยังพบว่า ผลลัพธ์ของการทำวิจัยในชั้นเรียนจะช่วยให้ครูเกิดการพัฒนากระบวนการคิดหาเหตุผลถึงที่มาของปัญหาต่างๆ อันจะส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนและการจัดการเรียนการสอน ช่วยให้ครูมีความเข้าใจนักเรียน เข้าใจพฤติกรรมของนักเรียน ทำให้ครูมีความสนิทสนมกับนักเรียน

มากขึ้น สามารถให้คำแนะนำและส่งเสริม ให้นักเรียนแสดงศักยภาพของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามความต้องการ และความถนัดของนักเรียน

จากการสำรวจของคงศักดิ์ ธาตุทอง และงามนิธย์ ธาตุทอง (2545) พบว่าระดับความรู้-ความเข้าใจของครูในเขตการศึกษา 9 เกี่ยวกับการวิจัย จำนวน 2,852 คน อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ($\bar{X} = 2.67$, $SD = 1.13$) แต่ระดับความต้องการในการอบรมเกี่ยวกับการวิจัยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$, $SD = 0.94$) และมีครูจำนวน 2,304 คน คิดเป็นร้อยละ 80.8 ของทั้งหมดที่ไม่เคยทำการวิจัย และจากการสำรวจของ สกาวรัตน์ ชุ่มเชย (2543) พบว่าปัญหาในการทำวิจัย คือ ครูยังขาดความรู้ ความเข้าใจและ การช่วยเหลือจากหน่วยงาน ครอบงำวิจัยเป็นเรื่องยาก ไม่มีเวลาและภาระงาน ครูต้องการสนับสนุนด้าน 1) การอบรม 2) ตัวอย่างผลงานการทำวิจัย ปฏิบัติการในชั้นเรียนที่หลากหลาย 3) ที่ปรึกษาและผู้ให้เทคนิคติดตามด้าน การวิจัย 4) การสนับสนุนด้านปัจจัยจากโรงเรียนโดยเฉพาะเรื่อง นโยบาย การจัดเวลา สื่อ วัสดุอุปกรณ์และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการวิจัย และจากผลการวิจัยของ วาสนา รบกล้า (2541) พบว่าครูสังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดนครนายก ต้องการความรู้และทักษะด้านการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษามากที่สุดคือ การปลูกจิตสำนึกให้รักโรงเรียน การจัดบรรยากาศในการเรียน การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การจัดห้องเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ การจัดอาคารสถานที่ และการบริหารโรงเรียนเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา จากการสัมภาษณ์และสอบถามครูระดับประถมศึกษาจำนวน 28 คน จาก 8 โรงเรียนที่เข้าร่วมวิจัยในโครงการวิจัย"ความร่วมมือระหว่างครูและนักวิจัยทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนโดยใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการ" ครูส่วนมากต้องการเพิ่มพูนความรู้ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสร้างและผลิตสื่อการเรียนการสอน การสร้างและวิเคราะห์ข้อสอบที่มีคุณภาพ และที่สำคัญที่สุดคือต้องการที่จะทำวิจัยเป็น (คงศักดิ์ ธาตุทอง และคณะ, 2547) ส่วนตัวครูก็มีความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพการทำวิจัยของตนเอง (นลินี วาří, 2544)

กระบวนการทางการศึกษาอันประกอบด้วยหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล จะต้องเป็นกระบวนการที่หักทอ สอดประสานและต่อเนื่อง (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2543) ดังนั้นครูในยุคปฏิรูปหรือในยุคไหนก็ตาม จำเป็นต้องมีความรู้-ความเข้าใจและความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนมีความรู้ความสามารถในการประเมินผลการเรียนการสอนและนำผลการประเมินมาพัฒนาการเรียนการสอนของตน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ในมาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544)

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและทำการวิจัยเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษา จึงได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมระยะที่ 9 (พ.ศ. 2540 – 2544) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548) กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ ในการพัฒนาข้อที่ 1 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนได้รู้ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ตามนโยบายข้อที่ 3 ปฏิรูปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับทุกประเภท โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในอนาคต รวมทั้งให้หลักสูตรมีความคล่องตัวและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมประเทศชาติ และการพัฒนาประชาคมโลก เป้าหมายที่ 3 มีกระบวนการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ประสพการณ์ และมีความสุขในการเรียน สามารถปลูกฝังนิสัยใฝ่เรียน ใฝ่หาความรู้ เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีเวลาให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเหมาะสมกับวัย นโยบายข้อที่ 5 ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ ระบบข้อมูลและข่าวสาร การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การวิจัยและพัฒนาให้นำไปสู่องค์กรและสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และสมดุล เป้าหมายที่ 1 มีกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนไทย มาตราการที่ 13 ส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดความรู้ไปสู่ชุมชน และกระบวนการเรียนการสอน

นอกจากนี้แล้วทศนา แหมมณี และคณะ (2544)กล่าวว่า รัฐควรสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยและพัฒนาแก่โรงเรียนและสถานศึกษาเนื่องจากเป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องยั่งยืนดังนั้นเพื่อช่วยพัฒนา และ เพิ่มศักยภาพของครูประจำการให้มีคุณลักษณะของครู ในยุคปฏิรูปที่สามารถทำให้ผู้เรียนพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ และเก่ง ดี มีสุข ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะประยุกต์ใช้หลักการของวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาความสามารถของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ครูใช้เป็นเทคนิควิธีการ ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการเรียนรู้

2. วัตถุประสงค์

1. สร้างความร่วมมือระหว่างนักวิจัยคณะศึกษาศาสตร์กับครูในชุมชน
2. พัฒนาศักยภาพของครูประจำการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีความร่วมมือระหว่างคณะศึกษาศาสตร์กับโรงเรียนมากขึ้น

2. นักเรียนจะเรียนอย่างสนุกสนานและกล้าคิด-กล้าทำมากขึ้น
3. ครูสามารถนำความรู้ และ ประสบการณ์ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) โดยใช้แนวคิดของวิจัยปฏิบัติการ(Action Research)ในการจัดฝึกอบรมการทำวิจัยในชั้นเรียน